

**Коментарі до складання плану-конспекту уроку з мови
(на допомогу студентів-практиканту)**

Педагогічна (виробнича) практика доповнює і збагачує теоретичну підготовку студентів, створює умови для закріплення й поглиблення отриманих знань, використання теоретичних положень для розв'язання практичних завдань. Під час практики формуються основні професійні вміння й навички майбутніх учителів (спостереження за навчально-виховним процесом і його аналіз; підготовка й проведення уроків, позакласних і виховних заходів; виконання обов'язків класного керівника). Окрім того, відбувається процес адаптації студента до педагогічної діяльності, набуття ним першого фахового досвіду, входження в професійний колектив.

Усе це об'єктивно визначає необхідність забезпечення комплексного характеру педагогічної (виробничої) практики: навчального, виховного, творчого.

На початку практики студент має усвідомити, що він навчається, навчаючи інших. Якість навчання й виховання учнів безпосередньо залежить від його діяльності, і досягти позитивних результатів він зможе за умови творчого виконання роботи, пошуку ефективних методів і прийомів навчання.

Професійно-педагогічна діяльність має ту особливість, що до неї неможливо підготуватися раз і назавжди під час навчання у ВНЗ. Але якщо вчителя в процесі навчання підготували до самостійної роботи, самостійного здобування й осмислення нових знань, до творчого розв'язання окремих проблем на підставі вивчення літератури, спостережень, педагогічних експериментів, то він буде творчо підходити до навчання й виховання учнів. Тому викладачі-методисти мають активізувати й спрямувати творчу діяльність студентів.

Одним з аспектів реалізації цього завдання є складання плану-конспекту уроку.

Передусім студентам варто наголосити, що навчання, зокрема, у загальноосвітніх закладах базується на державних документах (Державному стандарті, програмах навчання тощо).

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, що ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів до навчання, головним визначено компетентнісний

підхід. Він спрямовує процес навчання мови на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності.

Особистісно зорієнтований підхід передбачає побудову навчально-виховного процесу на взаємодії та плідному розвитку особистості педагога та його учнів на основі рівності в спілкуванні та партнерства в навчанні.

Реалізація діяльнісного підходу забезпечує розвиток умінь і навичок особистості щодо застосування на практиці здобутих знань з мови й мовлення, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти.

До ключових компетентностей належить вміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна компетентності, а до предметних (галузевих) – комунікативна, літературна, мистецька, міжпредметна естетична, природничо-наукова і математична, проектно-технологічна та інформаційно-комунікаційна, суспільствознавча, історична і здоров'язбережувальна компетентності.

Предметна компетенція – сукупність знань, умінь і характерних рис у межах змісту конкретного предмета, необхідних для виконання учнями певних дій з метою розв'язання навчальних проблем, задач, ситуацій.

Предметні (галузеві) компетентності стосуються змісту мовної освіти, і для їх описування використовують такі ключові поняття: «знає і розуміє», «уміє і застосовує», «виявляє ставлення і оцінює».

Студент передусім має навчитися формулювати мету кожного уроку, що представлена предметними й ключовими компетентностями (загалом вони співвідносні з триединою метою навчання – освітньою, розвивальною, виховною). Правильно сформульована мета, що враховує всі компетентності, достатні й необхідні для її досягнення – гарантія успішного навчання.

Незважаючи на те що школи забезпечені підручниками, створеними провідними науковцями, учителями України, треба заохочувати студентів виявляти творчість до створення своєї системи вправ (звичайно, спираючись на запропоновані в підручниках, рекомендованих МОН України), але саме за таких умов може бути активізована творчість студентів, яка є визначальною у їхній фаховій діяльності.

Важливо, щоб студенти вчилися поєднувати елементи традиційної та інноваційної методики навчання мови. Для прикладу пропонуємо план-конспект уроку для 9 класу.

Двокрапка в безсполучниковому складному реченні

Мета: **(формування компетентностей):**

предметних (знання про безсполучникове речення, уміння розрізняти смислові відношення між частинами безсполучникового речення, розуміння постановки розділових знаків у складних реченнях; виявлення ставлення до змісту мовних одиниць, зокрема зразків усної народної творчості; оцінювання власної навчальної діяльності);

ключових (уміння *вчитися*: спостереження над мовними одиницями, кмітливість, мовне чуття, самостійне здобуття знань; *комунікативні*: уміння доцільно використовувати безсполучникові речення у власних висловлюваннях; *інформаційні*: робота з різними джерелами інформації; *загальнокультурні*: мовленнєва культура учнів, формування світогляду).

Внутрішньопредметні зв'язки: орфографія, лексикологія, стилістика, розвиток мовлення.

Міжпредметні зв'язки: художня література, усна народна творчість.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: роздатковий матеріал.

Література:

1. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті / І.Д.Бех. – Режим доступу : <http://www.ipv.org.ua>.

2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392) / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : www.mon.gov.ua.

3. Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання (5–9 класи) : програми / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088/

4. Хуторської А. Ключові освітні компетентності / А. Хуторської // Сучасна освіта. – 2009. – 9 квітня. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/method/2340/>

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Перевірка домашнього завдання

Орфографічна хвилинка (слова записані на дошці)

- Перепишіть слова й цифрові позначення, поставивши риску на місці переносу частин їх з рядка в рядок.

Навчання, прийменник, чайок, зайшов, підзолистий, відзначити, збуджений, їжджу, саджанець, авіація, орел, життя, смт Чорнобаївка, п. Свириденко, вид-во, 2017 р., № 5, акад. В. М. Русанівський, О. Гончар.

Бліцопитування

- Які речення називаються безсполучниковими?
- На які дві групи поділяються безсполучникові складні речення? *(З однорідними й неоднорідними частинами.)*
- Скільки однорідних частин може бути в безсполучникових складних реченнях? *(Кількість необмежена.)*
- А в реченнях з неоднорідними частинами? *(Тільки дві.)*
- Яка роль інтонації в безсполучникових складних реченнях? *(Вона не тільки об'єднує частини складного речення, а й виражає різні смислові відношення.)*
- Якою може бути інтонація в цих реченнях? *(Інтонація переліку, пояснювальна, зумовленості, зіставлення / протиставлення.)*
- Коли в реченнях ставлять двокрапку? *(Перед однорідними членами речення, між частинами складного безсполучникового речення.)*

Відгадай. Поясни (загадка записана на дошці / на картці)

- Відгадайте загадку.

Всім відомо і мені: сади квітнуть навесні.

А сьогодні (диво з див!) вранці взимку сад зацвів! [Іній]

А.Свашенко

- Визначте, які ці речення за будовою.
- Які смислові зв'язки між частинами складного речення?
- Поясніть розділові знаки.

III. МОТИВАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ І ЗАВДАНЬ УРОКУ

Проблемне запитання

- Прочитайте виразно вірш Бориса Грінченка.
- Визначте, яке це речення за будовою.
- Поясніть уживання крапки з комою.
- Чому після слова **подивись** стоїть двокрапка скрізь, окрім останнього разу?
- Прокоментуйте правопис виділених слів.

Подивись: весна устала,
Сипле пишними квітками;
Подивись: веселим птаством
Ожили **степи** з лісами;
Подивись: в безкраїм небі
Сонце-велетень палає;

Подивись: земнії груди
Хлібороб плугами крає;
Подивись: **життя** устало,
Дні лишають золотії;
Подивись – і встань до праці
Повний сили і надії!..

Порядок роботи:

- 1) учні висловлюють думку, починаючи зі слів *Я вважаю, що ...;*
- 2) пояснюють свою позицію, використовуючи слова *тому що..., оскільки...;*
- 3) за можливості наводять приклади;
- 4) узагальнюють свою думку (роблять висновок) словами *Отже.../ Таким чином...*

(Я вважаю, що двокрапка стоїть між частинами, складного речення, з'єднаними безсполучниковим зв'язком, оскільки є різні граматичні основи. Туре стоїть між двома однорідними присудками, щоб виділити один з них за змістом й інтонаційно. Таким чином, слово «подивись» стоїть у різних за будовою частинах складного речення, тому й ужито різні розділові.)

Створення ситуації успіху

– Ви правильно розмірковували і визначили, у чому полягає відмінність розділових знаків. Сьогодні ми з'ясуємо коли в безсполучникових складних реченнях треба ставити двокрапку. Сподіваюся на плідну співпрацю.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Робота за підручником (самостійно)

- Прочитайте правила пунктуаційного оформлення безсполучникового складного речення.

Трансформація мовних одиниць

- З'ясуйте синтаксичну будову поданих речень.
- Подумайте, однорідні чи ні частини їх?
- Якими логічними зв'язками вони пов'язані?
- Якою інтонацією поєднуються частини цих речень?

1. Дивлюсь я на небо та й думку гадаю: чому я не сокіл, чому не літаю (П.Петренко). 2. Найшла коса на камінь: коса не втне, камінь не подається! (Народна творчість)

Коментар учителя

Подані вище речення можна перетворити на сполучникові.

1. Дивлюсь я на небо та й думку гадаю, **а саме**: чому я не сокіл, чому не літаю. 2. Найшла коса на камінь: **бо** коса не втне, камінь не подається!

Оформлення смислових зв'язків пояснення причини, розкриття й доповнення змісту в безсполучниковому складному реченні здійснюється за допомогою *пояснювальної інтонації*, що характеризується зниженням тону до кінця першої частини речення, підкресленою вимовою в ній наголошеного слова, обов'язковою виразною паузою між двома смисловими частинами, друга частина вимовляється рівним тоном, але зі зниженням на останньому слові.

На письмі такі смислові відношення передаються розділовим знаком двокрапка.

Формулювання правила (робота з таблицею)

- Доповніть таблицю, записавши в останню колонку синонімічне з безсполучниковим складне сполучникове речення, а в першу – формулювання правила (у таблиці, розданій учням, заповнено лише колонку «Безсполучникове складне речення»)

Двокрапка ставиться:

Правило	Приклад	
	Безсполучникове складне речення	Синонімічне сполучникове речення
1. Якщо в другому реченні вказано на причину того, про що говорилося в першому:	Сова ніяк заснуть не може: цикада співами тривожить (М.Годованець). [ ]: [причина].	Сова ніяк заснуть не може, тому що цикада співами тривожить.
2. Якщо друге речення розкриває зміст першого, пояснює його. У першому реченні можуть бути слова <i>так, такий, одно:</i>	Часто так буває: один вину свою на другого звертає (Народна творчість). [ ]: [пояснення].	Часто так буває, а саме: один вину свою на другого звертає.
3. Якщо друге речення доповнює перше в цілому або якийсь із його членів:	Бачу здалеку: хвиля іскриста грає вільно по синьому морю (Леся Українка). [ ]: [доповнення].	Бачу здалеку, що хвиля іскриста грає вільно по синьому морю.
Примітка: іноді в першому реченні слова, до яких безпосередньо відноситься друга частина, випускаються:	Вийшла на галявину: кожна квітка наче привіталася зі мною.	Вийшла на галявину й відчула, що кожна квітка наче привіталася зі мною.

- Порівняйте синонімічні безсполучникові складні речення із складносурядними й складнопідрядними. Зробіть висновок щодо сприйняття їх у мовленні.

Коментар учителя

Відсутність сполучників у безсполучникових реченнях підвищує роль інтонації, роблячи ці речення більш динамічними, емоційно й інтонаційно насиченими, змістовно багатозначними. Читач має змогу сам домислювати певні нюанси висловів.

Безсполучникові складні речення характерні для художнього та розмовного стилів, а також для мови фольклору.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Лінгвістичний аналіз

- З'ясуйте, чи до одного типу за будовою належать подані речення.
- Поясніть розділові знаки.
- Яке речення відповідає темі сьогоднішнього уроку?

1. Тиша в морі... ледве-ледве колихає море хвилі; не колишуться од вітру на човнах вітрила білі (*Л. Українка*). 2. У щастя людського два рівних є крила: троянди й виноград, красиве і корисне (*М. Рильський*). 3. Ліс ще дрімає, а з синім небом уже щось діється: воно то зблідне неначе від жаху, то спалахне сяйвом, немов од радощів (*М. Коцюбинський*).

Відновлення прислів'їв

- Відновіть зміст народних прислів'їв, поєднуючи за смыслом їхні частини з різних колонок.
- З'ясуйте, які треба поставити розділові знаки.
- Які смислові відношення між частинами речень? Відповідь аргументуйте.
- Як ви розумієте зміст прислів'їв?

Він дуже розумний	людиною будь!
Гляди, не забудь	два хитрих мудрого не переважають.
Старі правду кажуть	решетом у воді зірки ловить.

Для вчителя:

1. Він дуже розумний: решетом у воді зірки ловить. 2. Гляди, не забудь: людиною будь! 3. Старі правду кажуть: два хитрих мудрого не переважають.

Розподільний диктант

- Прослухайте речення і згрупуйте їх за смисловими зв'язками. Запишіть номер речення у відповідну колонку: 1) ті, у яких друга частина вказує на причину того, про що йдеться в першій частині речення; 2) ті, у яких друга частина пояснює зміст першої; 3) ті, у яких друга частина доповнює зміст першої.

1. І диво дивне сталося із ним: совість заговорила (*А. Ішук*). 2. А вас попросив би я зразки ліпити: ви чоловік тямущий (*Леся Українка*).

3. В осінній час сім погод у нас: сіє, віє, туманіє, шумить, мете, гуде і зверху йде (*Народна творчість*). 4. Я чув легенду: Прометей добув огонь для всіх людей (*М.Упеник*). 5. Умовк кобзар сумуючи: щось руки не грають (*Т.Шевченко*). 6. В час гарячий полудневий виглядаю у віконце: ясне море, ясні хмарки, ясне небо, ясне сонце (*Леся Українка*).

Причина	Пояснення	Доповнення
(2, 5)	(1, 3)	(4, 6)

VI. СИСТЕМАТИЗАЦІЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО МАТЕРІАЛУ

Пунктуаційний практикум (прислів'я записується під диктовку)

- Запишіть прислів'я. Поясніть уживання розділових знаків.
- Як ви розумієте зміст прислів'я?

Обмова – полова: вітер її рознесе, але й очі засипле.

Творче моделювання

- Складіть за однією з поданих схема безсполучникове складне речення.

1) [ ], [ ], [ ].

2) [ ]: [ ].

3) [ ], [ ]:[ ].

«Ти – мені, я – тобі»

Прочитайте вголос складені вами речення і запропонуйте одному з однокласників визначити, за якою схемою воно складене, які смислові відношення між його частинами.

Учень, який відповів, ставить теоретичне запитання з теми «Безсполучникове складне речення» тому, чиє речення аналізував.

VII. ПІДСУМОК УРОКУ

Рефлексія

- Поставте на полях зошита оцінку за свою роботу на уроці. Чи задоволені ви нею?
- Чи все було зрозуміло?

- Ви можете бути впевненими, що не зробите помилок у безсполучникових складних реченнях?

Оцінювання знань, умінь і навичок учнів

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ (за вибором)

- Виконайте вправу з підручника.
- Випишіть по три безсполучникових складних речення з однорідними й неоднорідними частинами зі шкільних підручників і з художніх творів.

Отже, сучасне розуміння студентом-практикантом цілей навчання, суті реалізації компетентнісного підходу до освіти, творча діяльність студента зумовлюватиме виховання творчої мовної особистості учня, який зможе бути успішним у всіх сферах свого життя.